

VETERİNER HEKİMLİĞİ KLİNİKLERİNİN TİCARİ PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİLİ BAZI FAKTÖRLER I. BİLGİ EDİNME EĞİLİMİ VE DEONTOLOJİK TUTUM

Abdullah ÖZEN¹ Rahşan ÖZEN² Erhan YÜKSEL³ Aşkın YAŞAR⁴ Halis YERLİKAYA¹

¹Fırat Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimlik Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Elazığ – TÜRKİYE

²Erciyes Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimlik Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Kayseri – TÜRKİYE

³Fırat Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Elazığ – TÜRKİYE

⁴Selçuk Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimlik Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Konya – TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 09.03.2005 Kabul Tarihi: 21.04.2005

ÖZET

Çalışmada, klinisyen veteriner hekimlerin, genelde bilgi teknolojilerinin bazı temel gereçlerini kullanımı ile deontoloji kavramı bakımından tutumları, özelde ise bu kavramlar ile ticarî performans arasındaki ilişki incelendi. Bu amaçla, Türkiye'nin Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinde bulunan 14 ilde klinisyenlik yapan 129 veteriner hekim üzerinde anket uygulandı. Araştırmaya dâhil edilen klinisyenlerin bilgi teknolojilerinin bazı temel gereçlerini kullanım oranlarının <yüzde 40 olduğu; ayrıca bilgi teknolojilerini kullanımı ve deontolojik açıdan pozitif tutum ile gelir düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptandı.

Anahtar Kelimeler: Bilgi teknolojileri, Deontoloji, K klinisyen veteriner hekimliği, Veteriner hekim

ABSTRACT

Effects of some factors on Commercial Performance of Veterinary Clinics I. Tendency to Obtain Information and Deontological Attitude

Veterinary practitioner's information technologies' using some main instruments and their attitude towards the use of deontological terminologies was examined in the general scope of this study. Also relation between that parameters and commercial performance was discussed. Sample group of the survey conducted for this purpose includes 129 veterinary practitioners working in 14 provinces in Middle and South-eastern Anatolia regions of Turkey. It was found that, about less than 40 percentages of these practitioners have been using some main instruments of information technologies. Also, it was found a relation between level of income with using information technologies and deontological positive attitudes at the way of positive relation.

Key Words: Information technologies, Deontology, Veterinary practitioner, Veterinarians.

GİRİŞ

Felsefe tarihi boyunca, düşünürlerin başlıca uğraşları “iyi/doğru/güzel” kavramlarını anlamak ve tanımlamak olmuştur. Oldukça uzun ve yorucu bir yolculuk sonunda, bu konularla uğraşan filozofların çok büyük bir bölümünün buldukları ortak nokta; iyiye, doğruya ve güzele ulaşmak için “bilgi”nin olmazsa olmazlığı olmuştur. Özellikle başlıca materyalleri canlı olan hekimlik mesleklerinde çok önemli yer tutan bu tartışmalar, Hipokrat'tan başlamak üzere bir sistematığe kavuşturulmuş ve bir normatif etik etkinliği olan “deontoloji” terimi geri dönülmez olarak hekimlik mesleklerinin terminolojisine girmiştir (1, 2). ‘Deontoloji’ terimi genel olarak, hekimlerin meslekî uygulamaları sırasında uymak ve uygulamak zorunda oldukları yasal ve ahlaki yükümlülükleri ve hastalarına,

meslektaşlarına karşı ödevlerini içeren normatif bilgileri ifade eder (3). Dinçer'e (4) göre, genel ahlak prensiplerine dayandırılan ‘deontoloji’ terimi, veteriner hekimlerin birbirlerine, hasta sahiplerine ve devlete karşı olan görev ve sorumluluklarını inceleyen bir disiplindir.

Deontoloji terimi, bir etik etkinlik olması nedeniyle bilgi ile yakından ilgilidir. Ancak deontolojinin “Bilgi Toplumu” ya da “Bilgi Ötesi Toplum” olarak adlandırılan günümüz toplumu içindeki yeri ve işlevi, önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilgi toplumu olarak adlandırılan toplumsal aşamanın en önemli özelliği dolaşıma giren bilgi miktarındaki üstel ve inanılmaz artıştır. Nitekim

günümüzde, bilginin üretimindeki bu artış hızı, insanın kontrol sınırlarını zorlayacak boyuta ulaşmıştır. Sözelimi, 19'uncu yüzyıl başında 100 olan bilimsel dergi sayısı 21'inci yüzyıla gelindiğinde 100 binin üzerine çıkmıştır (5). Şimdilerde, sadece, Pubmed tarafından taranan tıp bilimleri ile ilgili alanlardaki (Tıp, hemşirelik, diş hekimliği, veteriner hekimliği gibi) bilimsel dergilerin sayısının 5 bine yaklaştığı bildirilmektedir (6). Tüm alanlar için mevcut bilginin her 14 yılda bir ikiye katlandığı (7) ve bu katlanma süresinin yakın gelecekte beş yıla kadar düşeceği ileri sürülmektedir (8). Bu durum ise sınırları belli bir alanda bile insanların bilgi düzeylerini korumalarının ve güncelleştirmelerinin ne kadar zor olduğunu göstermeye yetmektedir (9).

Bilgi artış hızının ortaya koyduğu en önemli gereklilikler ise üretilen bilgilere en kısa yoldan, en kısa zamanda, en kapsamlı şekilde, en az maliyetle erişebilmek; bu bilgileri en kolay ve en fonksiyonel şekilde kullanmak ve işlemektir (10). Ancak, bu gereklilikleri yerine getirme konusunda insan hafızası yeterli olmamakta ve bu eksiği tamamlamak için insan hafızasına göre daha farklı özellikleri olan bilgi teknolojilerinin elemanları kullanılmaktadır (9).

Bilimin her alanında olduğu gibi veteriner hekimliği alanında da, bilgi teknolojileri ve multimedya gereçler ile yanıtlanması zor sorulara çok hızlı yanıt bulunabilmektedir. Meslekî konularla ilgili en son gelişmelere internet ya da CD-ROM'lar aracılığıyla kolayca ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Bu teknolojileri takip etme konusunda başarısız olan veteriner hekimlerin ise çağın çok gerisinde kalacakları aşikârdır (9).

Bu çalışmada, Türkiye'nin Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde çalışan klinisyen veteriner hekimlerin, genelde bilgi teknolojilerinin bazı temel gereçlerini kullanımı ile deontoloji kavramı bakımından tutumları; özelde ise bu kavramlar ile ticarî performans arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışma Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki 14 ilde (Ardahan, Batman, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Kars, Kayseri, Malatya, Mardin, Nevşehir, Niğde, Siirt, Sivas, Şırnak) klinisyen olarak faaliyet gösteren veteriner hekimler üzerinde uygulandı. Şırnak, Siirt, Mardin ve Batman illerinde yalnızca birer katılımcı bulunması nedeniyle, bölge şartlarındaki benzerlikler de göz önüne alınarak, bu dört il bir grupta toplanarak değerlendirildi. Örneklem seçiminde Krejcie ve

Morgan (11) tarafından bildirilen teknik kullanıldı. Sözü edilen bu teknik çerçevesinde, bölgede faaliyet gösterdiği saptanan 220 klinikten 129 kişilik bir örneklem belirlendi.

Araştırmaya temel oluşturacak verilerin toplanması için dört bölümden oluşan bir anket^a tasarlandı. Birinci bölümde, katılımcıların genel karakteristikleri (cinsiyet, yaş, deneyim, gelir düzeyi); ikinci bölümde ise bilgi kaynakları ve bilgi teknolojilerinin bazı temel gereçlerini (bilgisayar, internet, elektronik-posta, bilimsel dergi) kullanıp kullanmadıkları sorgulandı. Bu bölümde kapalı uçlu sorular kullanıldı.

Üçüncü bölümde, katılımcıların deontolojik tutumlarının ölçülmesi için Likert Ölçeği kullanıldı (12). Bu amaçla on yargıdan oluşan Deontolojik Duyarlılık Seti (DDS) sunuldu. Katılımcılara, bu sette bulunan her bir yargı için "tamamen kabul"den "tamamen red"de kadar seçenekler sunularak, bu yargılara katılma ya da ret derecelerini işaretlemeleri istendi. Değerlendirme aşamasında, olumlu yargılarda "tamamen kabul" beş, "tamamen red" ise bir puan alacak şekilde değerlendirildi. Olumsuz yargılarda ise ölçek tam tersi biçimde değerlendirildi. "Kararsız" seçeneği, her iki tip yargıda da üç puan olarak değerlendirildi (13). Bir katılımcının DDS'yi oluşturan yargılara verdiği yanıtların tamamının ortalaması, o katılımcının deontolojik duyarlılık konusundaki tutumunun değeri olarak kabul edildi. Bu değer 3< olması, deontolojik açıdan duyarlı olmayan bir tutumu gösterdiği; 3≥ olması ise duyarlı bir tutumu gösterdiği kabul edildi.

Anketin dördüncü bölümünde ise katılımcıdan, iyi bir veteriner hekimde olması gereken özellikleri, önemlilik derecesine göre değerlendirmesi istendi. Bu amaçla sunulan özellikler (iyi görünüş, sıcak ve hoşnut edici kişilik, mesleğe kendini adanmışlık, ileri zekâ, zamanı iyi kullanma, doğruluk/dürüstlük, organize düşünme yeteneği, araştırma yeteneği, insanlarla geçinme yeteneği, kendi sınırlılıklarını bilme, meslekten hoşlanma) Kasapoğlu (14) tarafından yürütülen çalışmadan alınarak geliştirildi. Anket formu, uygulamaya başlanmadan önce on klinisyen üzerinde test edildi. Anket Haziran 2003 ve Şubat 2004 tarihleri arasında yüz yüze görüşme yoluyla, her klinikten bir gönüllü veteriner hekime uygulandı.

Tüm istatistiksel analizler için SPSS Version 11.0 for Windows^b programı kullanıldı. Demografik analizler için frekans uygulandı. Her katılımcı için, DDS'ye yaptıkları puanlandırma esas alınarak bir ortalama değer elde edildi. Demografik grupların karşılaştırılması için P değeri hesaplandı. Cinsiyet grupları karşılaştırmalarında t testi; yaş, deneyim ve

gelir alt grupları karşılaştırmalarında varyans analizi uygulandı. Gelir düzeyi ile deontolojik duyarlılık tutumu arasındaki ilişkiye bakmak için Spearman korelasyon tekniği; bilgi teknolojileri gereçleri kullanımı ile gelir düzeyi arasındaki ilişkiye bakmak için Pearson korelasyon tekniği uygulandı (15). P değerinin anlamlılık sınırı <0.05 olarak kabul edildi.

BULGULAR

Araştırmaya 125'i bay, 4'ü bayan olmak üzere 129 veteriner hekim katılmıştır. Katılımcıların tamamı

büyükbaş (çiftlik hayvanları) kliniği işletmektedir. Katılımcıların yüzde 54.3'ü beş yıla kadar deneyimi olan veteriner hekimlerden oluşmaktadır. Yaş dağılımında ise en büyük grubu (yüzde 51.2) 31-40 yaş grubunda olan veteriner hekimler oluşturmaktadır. Gelir dağılımı açısından en büyük grubu yüzde 31 ile 801-1200 YTL gelir beyan eden grup oluştururken; yüzde 4.8'lik bir dilim 320 YTL altında gelir beyan etmişlerdir. Bağımsız değişkenlerle ilgili ayrıntılı veriler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bağımsız Değişkenlerin Dağılımı ve Bağımsız Değişken Gruplarına Göre Deontolojik Tutum Değerleri (ortalama değerler) Tablosu

		N	%	DTD	P
Cinsiyet	Erkek	125	96.9	3.70	>
	Bayan	4	3.1	3.75	
Görev süresi	0-5 yıl	70	54.3	3.64	>
	6-10 yıl	28	21.7	3.74	
	11-15 yıl	25	19.4	3.80	
	16-20 yıl	3	2.3	3.63	
	21 ve üzeri	3	2.3	4.00	
Yaş	21-30	56	43.4	3.68	>
	31-40	66	51.2	3.72	
	41-50	4	3.1	3.50	
	51 ve üzeri	3	2.3	4.03	
	≤ 320	6	4.8	3.23	
Gelir düzeyi (Ay/YTL)	321-800	38	30.2	3.61	>
	801-1200	39	31.0	3.68	
	1201-1600	15	11.9	3.85	
	1601-2000	17	13.5	3.86	
	2001-2400	6	4.8	3.80	
	2401-2800	2	1.6	3.55	
	2801 ≥	3	2.4	4.33	

P: Önemlilik (Aynı sütunda bulunan deontolojik duyarlılık değerleri arasındaki farkı ifade eder; <0.05); DTD: Deontolojik tutum değeri

Bilgi Teknolojileri Gereçlerinin Kullanımı: Katılımcıların yüzde 34.4'ü bilgisayarın, yüzde 30'u internet bağlantısının, yüzde 39.8'i ise e-posta adresinin olduğunu beyan etmişlerdir. Yüzde 15.5'i yalnız bir bilimsel dergiye, yüzde 8.5'i ise birden fazla bilimsel dergiye abone olduğunu bildiren katılımcıların örneklem içerisindeki toplam oranı yüzde 24'tür (Tablo 2). Demografik değişkenlerden cinsiyet grupları açısından belirgin bir farklılık gözlenmezken; bilgisayar kullanımı ve yalnız bir meslekî dergiye abonelik açısından üst yaş grubunda olanlar ve daha deneyimli olanların oranı alt yaş grubunda olanlardan; e-posta kullanımı ve birden fazla meslekî dergiye abonelik bakımından, alt yaş grubunda olanlar ve daha az deneyimli olanların oranının üst yaş grubunda olanlar ve daha uzun süre deneyimi olanlardan yüksek olduğu gözlemlendi. İnternet kullanımı açısından belirgin bir fark

gözlenmedi (Tablo 3). Bilgi teknolojileri gereçlerinin kullanımı ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye bakıldığında ise bilgisayar, internet, e-posta kullanımı ve dergi aboneliği oranlarının gelir gruplarındaki artışa paralel olarak doğrusal bir artış gösterdiği gözlemlendi (Tablo 3). Bu parametrelerden, özellikle bilgisayar ($r=0.210$, $p=0.019$) ve internet kullanımı ($r=0.193$, $p=0.030$) ile gelir arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptandı.

Deontolojik Duyarlılık Tutumu: DDS için yapılan puanlandırmalardan elde edilen değerlere göre, katılımcıların tamamı deontolojik duyarlılık açısından pozitif (>3) tutum sergilediler. Deontolojik tutum bakımından, demografik alt gruplar arasında istatistikî açıdan herhangi bir fark gözlenmezken (Tablo 1); ortalama aylık gelir ile deontolojik duyarlılık arasında pozitif bir ilişki bulundu ($r=0.269$; $p=0.002$). Diğer taraftan katılımcılardan bilgisayarı

(p=0.026), internet bağlantısı (p=0.043) ve e-posta adresi olanlar (p=0.010), deontolojik açıdan bu gereçleri kullanmayanlara oranla daha duyarlı bir tutum sergilediler. Benzer şekilde istatistikî açıdan anlamlı olmamakla beraber, bir meslekî dergiye

abone olanların olmayanlara; birden fazla dergiye abone olanların ise yalnız bir dergiye abone olanlara oranla deontolojik açıdan daha duyarlı bir tutum sergiledikleri gözlemlendi (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Bilgi Teknolojileri Gereçleri ile Bilimsel Dergi Kullanımı Dağılımı ve Bu Dağılımlara Bağlı Olarak Oluşan Alt Gruplara Göre Deontolojik Tutum Değerleri Tablosu

		N	%	DTD	P
Bilgisayarınız var mı?	Evet	44	34.4	3.84	0.026*
	Hayır	84	65.6	3.63	
İnternet bağlantınız var mı?	Evet	38	30	3.85	0.043*
	Hayır	90	70	3.64	
e-posta adresiniz var mı?	Evet	51	39.8	3.84	0.010*
	Hayır	77	60.2	3.61	
Mesleki dergilere abone misiniz?	Evet	31	24	3.84	0.101
	Hayır	98	76	3.66	
Kaç mesleki dergiye abonesiniz?	Yalnız 1	20	15.5	3.77	0.194
	1'den fazla	11	8.5	3.98	

*.: p<0.05 (Aynı sütunda bulunan deontolojik duyarlılık değerleri arasındaki farkı ifade eder); DTD: Deontolojik tutum değeri

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Gruplara Göre Bilgi Teknolojileri Gereçleri Kullanımı ve Bilimsel Dergilere Abonelik (sayı/yüzde) Dağılımları

		Bil.		İnt.		Ep.		Md.		Mda.	
		Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	1	1>
Cinsiyet	Erkek	42(33.9)	82(66.1)	36(28.8)	89(71.2)	49(39.5)	75(60.5)	30(24.0)	95(76.0)	20(66.7)	10(33.3)
	Bayan	2(50)	2(50)	-	3(100)	2(50.0)	2(50.0)	1(25.0)	3(75.0)	-	1(100)
Görev süresi	0-5 yıl	19(27.5)	50(72.5)	22(31.4)	48(68.6)	32(45.7)	38(54.3)	11(15.7)	59(84.3)	9(81.8)	2(18.2)
	6-10 yıl	12(42.9)	16(57.1)	10(35.7)	18(64.3)	12(42.9)	16(57.1)	8(28.6)	20(71.4)	4(50.0)	4(50.0)
	11-15 yıl	11(44.0)	14(56.0)	6(24.0)	19(76.0)	6(25.0)	18(75.0)	9(36.0)	16(64.0)	6(66.7)	3(33.3)
	16-20 yıl	2(66.7)	1(33.3)	1(33.3)	2(66.7)	1(33.3)	2(66.7)	2(66.7)	1(33.3)	-	2(100)
	21 ve üzeri	-	3(100)	-	3(100)	-	3(100)	1(33.3)	2(66.7)	1(100)	-
Yaş	21-30	15(26.8)	41(73.2)	17(30.4)	39(69.6)	26(46.4)	30(53.6)	8(14.3)	48(85.7)	6(75.0)	2(25.0)
	31-40	29(44.6)	36(55.4)	22(33.3)	44(66.7)	25(38.5)	40(61.5)	21(31.8)	45(68.2)	13(61.9)	8(38.1)
	41-50	-	4(100)	-	4(100)	-	4(100)	-	4(100)	-	-
	51 ve üzeri	-	3(100)	-	3(100)	-	3(100)	2(66.7)	1(33.3)	1(50.0)	1(50.0)
Gelir Düzeyi (Ay/Yt)	≤ 320	1(16.7)	5(83.3)	1(16.7)	5(83.3)	2(33.3)	4(66.7)	-	6(100)	-	-
	321-800	10(26.3)	28(73.7)	8(21.1)	30(78.9)	12(32.4)	25(67.6)	9(23.7)	29(76.3)	6(75.0)	2(25.0)
	801-1200	12(31.6)	26(68.4)	11(28.2)	28(71.8)	15(38.5)	24(61.5)	7(17.9)	32(82.1)	6(85.7)	1(14.3)
	1201-1600	6(40.0)	9(60.0)	6(40.0)	9(60.0)	7(46.7)	8(53.3)	7(46.7)	8(53.3)	4(57.1)	3(42.9)
	1601-2000	8(47.1)	9(52.9)	7(41.2)	10(58.8)	6(35.3)	11(64.7)	4(23.5)	13(76.5)	1(25.0)	3(75.0)
	2001-2400	3(50.0)	3(50.0)	2(33.3)	4(66.7)	3(50.0)	3(50.0)	3(50.0)	3(50.0)	2(66.7)	1(33.3)
	2401-2800	1(50.0)	1(50.0)	1(50)	1(50)	1(50)	1(50)	1(50.0)	1(50.0)	1(100)	-
2801 ≥	2(66.7)	1(33.3)	2(66.7)	1(33.3)	2(66.7)	1(33.3)	-	3(100)	-	1(100)	

Bil.: Bilgisayarınız var mı?; İnt.: İnternet bağlantınız var mı?; Ep.: Elektronik posta adresiniz var mı?; Md.: Mesleki dergilere abone misiniz?; Mda.: Kaç mesleki dergiye abonesiniz?

İyi Bir Veteriner Hekimde Bulunması Gereken Özellikler: Katılımcıların iyi bir veteriner hekimde olması gereken en önemli özellik konusundaki görüşlerine göre, “doğruluk/dürüstlük” en fazla önemsenen; “ileri zekâ” ise en az önemsenen özellik olarak saptandı (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların İyi Bir Veteriner Hekimde Olması Gereken Özellikler Konusundaki Görüşleri (Yalnızca “çok önemli” ve “önemli” yanıtları)

	Çok önemli			Önemli			Sıralama daki yeri	Toplam puan
	n	%	puan	n	%	puan		
İyi görünüş	54	41.9	270	56	43.4	224	9	499
Sıcak kişilik	81	62.8	405	44	34.1	176	3	581
Kendini adamışlık	81	62.8	405	39	30.2	156	5	561
İleri zeka	37	28.7	185	58	45.0	232	11	417
Zamanı kullanma	50	38.8	250	61	47.3	244	10	494
Doğruluk/Dürüstlük	105	81.4	525	21	16.3	84	1	609
Organizasyon yeteneği	81	62.8	405	45	34.9	180	2	585
Araştırma yeteneği	69	53.5	345	57	44.2	228	4	573
İnsanlarla iyi geçinme	78	60.5	390	42	32.6	168	6	558
Sınırlılıklarını bilme	56	43.4	280	57	44.2	228	8	508
Meslekten hoşlanma	88	68.2	440	29	22.5	116	7	556

TARTIŞMA

Örnekleme oluşturan katılımcıların cinsiyet dağılımı bakımından büyük oranda erkeklerden ve klinik tipi bakımından tamamının büyükbaş klinisyenlerinden oluşmasının bölge şartlarından kaynaklandığı ve bu durumun erkekler ve büyük baş klinisyenleri lehinde önyargıya neden olacağı söylenebilir. Bu nedenle, araştırmadan elde edilecek sonuçların, örneklemin temsil yeteneği ile sınırlı olabileceği düşünülebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, örnekleme dâhil edilen klinisyenlerin bilgisayar, internet ve elektronik haberleşme araçlarını kullanma ve meslekî dergilere abonelik oranları genel olarak yüzde 40'ın altındadır. Avustralya'daki klinisyenler üzerinde yapılan bir araştırmada bu oranın yüzde 75'in üzerinde olduğu bildirilmektedir (16). Pritchard'a (17) göre başarılı bir meslek, tarihinde, halkın değişen gereksinimlerine ne kadar yanıt verdiği ile ölçülmektedir. Nitekim bugün veteriner hekimlerin yüz yüze geldiği kitlenin, gereksinimleri değişen bir kitle olduğu açıktır. Bilgiye bu kadar çabuk ulaşılan bir çağda; daha eğitilmiş, daha kültürlü ve daha araştırmacı insanların toplum içindeki ortalamasının arttığı bir dönemde, bilgili müşteri sayısı artmakta; dolayısıyla müşteri memnuniyetini sağlamak her zamankinden daha zor hale gelmektedir (17, 18). Bu nedenle de, geleceğin veteriner hekimlerinin 'çok yönlü' hazırlanması bir gereklilik olarak ortaya çıkmakta (19, 20); bu gerekliliğin etkisiyle veteriner fakültelerinde, mezuniyet sonrası çalışma alanlarında ve bilimsel dergiler başta olmak üzere meslekî yayın organlarında bilgi teknolojilerinin kullanım oranı ciddi bir artış göstermektedir (16, 21, 22). Gelişmiş ülkelerdeki veteriner hekimlerin bu teknolojilerden özellikle

internete entegrasyonu başarıyla sağlanmış olmasına rağmen Türkiye için benzer bir başarıdan söz etmek mümkün değildir (23). Nitekim bu araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında da internet kullanımı, diğer bilgi teknolojileri gereçlerini ve bilgi kaynaklarının kullanımı ve dolayısıyla çağın gereçlerini yerine getirme konusunda veteriner hekimlerin olumlu bir görünüm vermedikleri söylenebilir.

Rogers (9), özellikle kırsalda faaliyet gösteren veteriner hekimlerin meslekî bilimsel gelişmeleri izlemek amacıyla, bilgi ve dokümantasyon merkezlerine uzaklıklarından dolayı, bilgi teknolojileri gereçlerinin daha aktif kullanımının yararlılık eşiği bakımından diğer bölgelerde faaliyet gösterenlere oranla daha önemli olduğunu ileri sürmektedir. Oysa araştırmanın Türkiye'nin kırsalı olarak kabul edilen bölgelerde yürütülmesine karşın, bilgi teknolojileri kullanımı konusundaki ilgi eksikliği, bu gereçlerin kullanımı konusundaki olumsuz görünüme bir diğer kanıt olarak kabul edilebilir.

Demografik gruplardan yaş değişkeni bakımından, bilgi teknolojilerinin kullanım oranları konusunda oldukça karmaşık bir tablo ortaya çıktığı söylenebilir. Bu tablo içerisinde ileri yaş gruplarında bilgisayar kullananların oranı daha yüksek iken, alt yaş gruplarında e-posta kullananların daha yüksek oranlarda bulunması, yaşlıların bu teknolojileri ağırlıklı olarak işletmedeki işleve yönelik kullanımları ile; gençlerin ise ağırlıklı olarak iletişime yönelik kullanımları ile açıklanabilir. Diğer taraftan bu tablonun, örneklemdaki üst yaş ve deneyim gruplarını oluşturan katılımcıların sayısının

az oluşundan kaynaklanan bir tablo olduğu da söylenebilir. Ancak, nedenleri tam tartışılmamakla beraber, üst yaş ve deneyim grubundaki katılımcıların da gençler ve meslekte daha az deneyimli olanlar kadar gelişime ve değişime açık oldukları ve en az onlar kadar bilgi kaynaklarına duyarlı oldukları ileri sürülebilir.

Bilgi teknolojileri konusunda önemle üzerinde durulan konulardan bir tanesi de bu gereçlerin işletmeye maliyeti ve katkılarıdır. Yapılan araştırmalara göre, iyi bir bilgisayar sisteminin bir veteriner hekimliği işletmesine maliyeti, işletme maliyetinin yüzde 1.5-2.5'i arasındadır. Bu oran, kullanılan sistemin özellikleri ve şirketin işletme maliyetinin büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Bir bilgisayar sisteminin, işletmeye ne kadar katkı sağlayacağı konusunda tam bir oran vermek zor olsa da iyi bir bilgisayar sisteminin, o sistemi kurmak için harcanan bedelin on katına kadar bir geri dönüşüm sağladığı; en kötü bilgisayar sisteminin ise kendi maliyetini çıkardığı ileri sürülmektedir (24). Nitekim Bengshir (25) de, günümüzde bilgi teknolojilerinin, artık birer destek sağlayıcı olarak görülmediğini, bu gereçlerin yaratıcı biçimde etkili kullanımının, kuruluşlara açık bir rekabet üstünlüğü sağladığını ileri sürmektedir. Bu araştırmadan elde edilen verilerde de, bilgi teknolojileri kullanımı ile gelir düzeyi arasında pozitif ilişki bulunduğu gözlenmiştir. Bu noktadan hareketle, araştırmadan elde edilen sonuçların yukarıda verilen literatürleri desteklediği söylenebilir.

Araştırmada incelenen bir diğer parametre olan deontoloji konusunda da ulaşılan sonuçların oldukça ilgi çekici olduğu söylenebilir. İstatistikî açıdan anlamlı olmamakla beraber demografik değişkenlerden cinsiyet değişkeni bakımından bayanların kısmen daha yüksek puan almaları; öte yandan yaş ve deneyim değişkenleri açısından ulaşılan sonuçlardaki düzensizlik, daha önce veteriner hekimliği etiği ile ilgili bazı çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir (26, 27). Deontolojik duyarlılık ile gelir değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde ise gelir artışı ile deontolojik duyarlılık

konusundaki tutum arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, deontoloji kurallarının ticarî performans üzerinde olumsuz etkisi olduğu yönündeki yargının tutarsızlığı, temelsizliği ve yanlışlığını ortaya koyan bir kanıt olarak kabul edilebilir. Öte yandan deontolojik duyarlılığın, ticarî performansı olumlu yönde etkileyen faktörler arasında olduğu ileri sürülebilir. Yine, iyi bir veteriner hekimde olması gereken özellikler içerisinde, “doğruluk/dürüstlük” özelliğinin en önemsenen özellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır ki, bunun da “deontoloji”nin önemini ortaya koyan bir diğer kanıt olduğu ileri sürülebilir.

Bilgi teknolojileri kullanımı ve deontolojik duyarlılık konularındaki sonuçlar karşılaştırıldığında, katılımcılardan bilgisayar, internet ve e-posta kullananların kullanmayanlara oranla; bilimsel dergilere abone olanların olmayanlara oranla; birden fazla dergiye abone olanların ise yalnız bir dergiye abone olanlara oranla deontolojik duyarlılık konusunda daha pozitif bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buradaki parametrelerden bilgi teknolojilerinin, bilgi arayışı ile; deontolojinin ise, “iyi/doğru/güzel olanı” arayış ile ilişkileri göz önünde tutulduğunda, “iyi” ile “bilgi”nin tarihsel ve olmazsa olmaz birlikteliğinin araştırma bulgularıyla bir kez daha ortaya konduğu sonucuna varılabilir.

Sonuç olarak; bilgi teknolojileri kullanımı eğilimi ile deontolojik duyarlılık konusundaki tutumun pozitif yönlü bir etkileşim içerisinde olduğu ve bu parametrelerin veteriner hekimliği kliniklerinin ticarî performanslarına pozitif yönde katkı yaptığı ileri sürülebilir.

Not: ^a: Anket formu, istendiğinde, haberleşme adresinden temin edilebilir. ^b: SPSS Inc., Chicago, IL 60606 USA <<http://www.spss.com>>.

Teşekkür

Anketin uygulanması aşamasında destek veren, Sanovel İlaç'tan Ender İleri ve Hüseyin Gözün'e, Yöntem Medikal'den ise Erkan Uygur'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Cevizci A. Etiğe Giriş. İstanbul; Paradigma Yayınları, 2002.
2. Gökberk M. Felsefe Tarihi. 8. Basım. İstanbul; Remzi Kitabevi, 1996.
3. Göksel FA. Deontoloji Repetitoriumu. AÜ Tıp Fakültesi, Deontoloji Anabilim Dalı, Ankara. 1986.
4. Dinçer F. 27.8.1982 tarih ve 225/82 sayılı gerekçeli rapor. AÜ Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi, Ankara, 1982.
5. Dura C, Atik H. Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye. İstanbul; Literatür Yayınları, 2002.
6. Anonim. “PubMed overview”. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query/static/overview.html#Introduction> 15.02.2005.

7. Sever H, Tonta Y. "Bilgi Bilgi Erişim Sistemleri II". <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/bilgi-erisim-sistemleri-II-internet-03.pdf> 22. 02. 2005.
8. Özen A. Bilgi Teknolojileri ve Bilimsel Dokümantasyon Metotları Ders Notları. Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Ders Teksiri No: 54, Elazığ, 2003.
9. Rogers P. "Information Technology in Conventional & Complementary Veterinary Medicine". <http://homepage.eircom.net/~progers/itupdate.htm> 15.02.2005.
10. Alkan M, Genç Ö, Tekedere H. "Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitimde kullanımı için alt yapı ihtiyaçları ve yeni iletişim teknolojileri". <http://egitim.emo.org.tr/semp03/sunumlar.htm> 16.02. 2005.
11. Krejcie RV, Morgan DW. Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 1970; 30: 607-610.
12. Bilgin N. Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar. İstanbul; Sistem Yayıncılık, 1995.
13. Tavsancil E. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Ankara; Nobel Yayınları, 2002.
14. Kasapoğlu MA. Tıp Eğitimi. Uygulamalı Sosyolojik Bir Araştırma. Ankara; Ankara Üniversitesi Basımevi, 1992.
15. Akgül A. Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri. Ankara: YOK Matbaası, 1997.
16. MacGregor RC, Cocks RS. A non-technical methodology for the purchase of software applicable to the veterinary practice. *Australian Veterinary Practitioner* 1991; 22:104-108.
17. Pritchard WR. A changing world and a changing profession challenge veterinary medical education. *J Vet Med Educ* 1994; 21: 119-123.
18. Clark WT. Challenges in educating and training small animal clinics. *Aust Vet J* 1999; 77: 496-498.
19. Anon. Annual report of the canadian veterinary medical association. *Can Vet J* 1999; 40: 465-472.
20. Brown JP, Silverman JD. The current and future market for veterinarians and veterinary medical services in teh United States executive summary. *J Am Vet Med Assoc* 1999; 215: 161-183.
21. MacGregor RC, Bunker DJ. Do vendor/consultant services affect small business' IT course requirements? *Australian Journal of Educational Technology* 1995; 11(1): 50-67.
22. Waldhalm SJ. Client databases and written communications. *Proceedings of the Eastern StatesVeterinary Conference*. Orlando, pp.637. 1991.
23. Aksoy A. Veteriner hekimliği ve internet. *Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi*. 2001; 72 (1-2-3-4): 7-12.
24. Robinson G. "When was the last time you gave your IT budget a check-up?". <http://www.rxworks.com/uk/src/press-area/info-tech-budgetting.htm> 15.02 2005.
25. Bensghir TK. Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim. TODAİ yayın no: 274. Ankara, 1996.
26. Ozen A, Ozturk R, Yasar A, et al. An attitude of veterinary practitioners towards animal rights in Turkey. *Veterinární Medicina* 2004; 49: 298-304.
27. Yerlikaya H, Ozen A, Yasar A, et al. A survey on attitude of Turkish veterinary students and educators about animal use in research. *Veterinární Medicina* 2004; 49: 413-420.